

De windmolens der gemeente Ezinge

door B. van der Veen Czn.

De gemeente Ezinge heeft het voordeel gehad, dat ze in de invloedssfeer lag van het Reitdiep, met vóór de afsluiting van het Reitdiep in 1876 de werking van eb en vloed, waarbij het overtollige water bij eb kon afstromen.

Mij zijn dan ook slechts een drietal watermolens in deze gemeente bekend, namelijk:

- Een spinnekop op de Jonkerspolder, gebouwd omstreeks 1850
- Een achtkante grondmolen op de Ezingerpolder, waarin de Jonkerspolder werd opgenomen, gebouwd in 1861, in welk jaar de spinnekop werd afgebroken. Naar na de afsluiting van het Reitdiep werd ook deze overbodig en werd hij afgebroken in 1878.
- De watermolen van de Beswerdepolder, waarvan mij slechts bekend is dat die in 1845 was gebouwd en in 1888 op afbraak te koop was.

Wij zullen ons verder beperken tot de korenmolens, en wel twee molens te Ezinge, een te Feerwerd, een te Garnwerd en een te Aduarderzijl.

Van de laatste is mij bekend dat dit een achtkante bovenkruier met stelling was, in bedrijf als zaagmolen. Deze molen bleek te koop in 1746. In 1749 was hij in het bezit van de vader van G. Reinders, de bekende bestrijder van de veepest.

Dat van voornoemde molens in deze streek er nog twee over zijn, mag gunstig worden genoemd, als men bedenkt dat van de duizend molens in Groningerland er nu nog 80 over zijn.

Terug naar Ezinge, maar eerst iets over de belasting op het gemaal.

De oudste windmolens waren standerdmolens, en daarvan stonden er tientallen in de provincie. Gedeputeerde Staten van de provincie grepen in 1628 echter rigoreus in, en verdeelden de provincie in korenmolenressorten, waarin één molen, waarop men zijn koren moest laten malen, dus een dwangmolen en een vorm van geleide economie.

Maar de hoofdzaak voor de provincie was de belasting op het gemaal, die werd ingesteld, en de daarvoor benodigde ambtenaren, de zogenoemde cherchers, in de volkstaal verbasterd tot sarries, die woonden in de zogenoemde sarrieshut bij de molen. Zoals u weet hebben wij nog over de sarrieshut te Garnwerd.

Ofschoon in 1628 molens werden verplaatst of totaal moesten verdwijnen, mochten de molens van Ezinge en Garnwerd blijven. Dat waren van de bestaande dus de eerste molens, waarschijnlijk reeds aanwezig in de 15-de eeuw, misschien nog wel eerder.

Ezinge. De eerste molen was hier dus een standerdmolen, die gestaan heeft waar later de molen “De Duif” stond, dus. aan de zuidzijde van het dorp, dat toen nog niet aan een kanaal lag, want het Oldehoofster kanaal werd pas gegraven omstreeks 1826.

In 1825 was hier mulder Piebe Cornelis de Vries, die maalde voor het korenmolenressort Ezinge, terwijl de mulder van 1845 was Albert Alberts Mulder.

In 1852 werd de molen afgebroken en vervangen door een achtkante bovenkruier, gebouwd voor Klaas Pieters Mulder, die opgevolgd werd door zijn zoon Pieter Klaassen Mulder, en tenslotte in 1912 Klaas Pieter Mulder.

In de jaren 1955/56 werd de molen afgebroken door molenmaker D.J. Medendorp te Zuidlaren, nadat de molen in februari 1955 door een windhoos een roede had verloren.

De vereniging De Hollandsche Molen heeft nog getracht hier een verbeterd wieksysteem aan te brengen, maar dat werd afgewezen.

Ezingerschoor. Hier stond sinds 1714 de tweede molen van Ezinge, niet ver van het Reitdiep. Dit kon natuurlijk geen korenmolen zijn; het was dan ook een pelmolen. Het was een zeskant op een stenen onderbouw.

In 1772 was hier mulder Cornelis Hanssen, en vrouw Jantje Reinders, een dochter van de bekende pelmulder van Raskwerd., Reinder Jans Homan. In 1784 werd Cornelis Hanssen opgevolgd door zijn zoon Elle Cornelis. In 1845 vinden wij hier als mulder Jacob Ritses Mulder.

De molen werd afgebroken in 1864, maar zal wel ergens herbouwd zijn, want in die tijd was er nog wel vraag naar een zes- of achtkant.

Volgens mulder Hette de Groot van Feerwerd moesten er destijd “peerden van vrouwlu” op de molen gewerkt hebben.

Feerwerd. Volgens de kaart van Bartold Wichering, van 1616 stond er een molen ten zuiden van het dorp, maar dit was een der vele molens, die in 1628 moesten verdwijnen.

De kaart van de Gebr. Coenders van 1678 geeft wel een molen te Feerwerd aan, maar dat moet een vergissing zijn.

Pas in 1855, toen de belasting op het gemaal werd opgeheven, liet Willem Drewes Faber van Garnwerd hier een geheel nieuwe koren- en pelmolen bouwen, de nu nog bestaande, pas gerestaureerde molen, blijkens een bij de restauratie gevonden steen “Joeswert” genaamd.

Was dat misschien de geboorteplaats van Faber? Joeswert is een gehucht of zo men wil een boerderij in het zuiden van de gemeente Ezinge, ten oosten van Fransum.

In 1864 kwam als nieuwe mulder Egbert Meinderts Wieringa, in 1892 opgevolgd door Gatse de Groot, sinds 1921 zijn zoon Hette de Groot.

De laatste eigenaar was J. Keizer, maar na de storm van 10 december 1955 werd de molen niet meer gebruikt.

De inmiddels sterk in verval geraakte molen werd in 1967 aangekocht door de gemeente Ezinge voor f 5000,--.

Tenslotte werd de inmiddels opgerichte molenstichting De Garnwerder Molen “De Meeuw” eigenares voer het symbolische bedrag van f 1,--, eigenlijk voor f 0,50 want voor die gulden werd tegelijk De Meeuw te Garnwerd aangekocht.

Het bestuur van deze stichting, onder aanvoering van de voorzitter, de heer Jongasma, stelde direct alles in het werk de molen in zijn oude glorie te doen herrijzen. Dat vond plaats in de jaren 1976/77, door de molenmakersfirma Doornbosch te Adorp.

En dan tenslotte de molen van **Garnwerd**, die in 1943, dus midden in de laatste oorlog, op mijn advies de naam “De Meeuw” heeft gekregen.

Op de bekende kaart van Barthold Wichering - Ubbo Ernmus van 1616 staat er een molen getekend ten zuidwesten van de kerk. Ook deze standerdmolen mocht blijven in 1628 en moest malen voer het korenmolenressort Garnwerd.

Volgens de kaart van de gebroeders Coenders van 1678 stond de molen nog op die plek, maar Th. Beckeringh tekent een molen op de Reitdiepsdijk, dus de tegenwoordige standplaats.

Van der Aa, in zijn aardrijkskundig woordenboek, geeft hier in 1843 een achtkante bovenkruier. Het schijnt dus dat de standerd bij de kerk verdwenen is en opgevolgd door een bovenkruier op de dijk, maar dat zal dan na 1629 geweest zijn, toen het Reitdiep van vele meanders verlost werd en het Garnwerderrak gegraven werd.

In ieder geval, deze bovenkruier, op de dijk, brandde af in 1850, onder bakker-mulder Wilke Hendriks Pathuis. Jan knoop Pathuis liet echter in 1851 de molen herbouwen, en dat is dan de tegenwoordig nog bestaande molen.

In 1879 werd de molen eigendom van T. Grijpstra van Oude Biltzijl, die hem verhuurde aan De Groot, later Smit en Kok.

In 1903 komt als nieuwe eigenaar L. Groeneveld, sedert 1918 H. Rijzinga.

In het voorjaar van 1942 kreeg de molen tijdens het malen een roedebreuk, maar molenmaker Bremer herstelde de molen en op 2 oktober 1943 werd de molen officieel weer in gebruik genomen en bij die gelegenheid "De Meeuw" gedoopt.

Nog steeds tijdens de familie Rijzinga werd de molen gelukkig in de storm van 17 maart 1947 gered en weer hersteld door de fa. Bremer, maar de toestand werd er niet beter op.

Gelukkig ontfermde de gemeente Ezinge zich over het gebouw en kocht de molen in 1961 aan voor een bedrag van f 1000,--.

Tenslotte werd de molen in 1973 overgedragen aan de inmiddels opgerichte stichting De Garnwerder Molen, die sindsdien niet gerust heeft voor de molen in zijn oude glorie kon herrijzen. Dat heeft jaren geduurd, tot tenslotte de fa. Bremer in 1977 de laatste hand aan de restauratie kon leggen.

Jammer dat de pelstenen inmiddels verdwenen zijn en de molen alleen nog kan malen, maar de molen is gered, dat is de hoofdzaak!

En wij willen hopen dat men alles zal doen de molen te behouden.

Afgedrukt in De Zelfzwichter, 4^e jaargang , nummer 11, juni 1978, pag. 18-22

Deze pagina is onderdeel van de homepage van B. D. Poppen.

<http://www.bdpoppen.nl>